

УДК 354.89:35.084.4

Кобко Василь Андрійович –
кандидат історичних наук,
директор Юридичного ліцею
імені Ярослава Кондратьєва

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ УКРАЇНИ

Розглянуто природу та форми вияву професійної деформації у співробітників Державної служби з надзвичайних ситуацій України. Наголошено на проблемах її подолання, що обумовлені різноманітністю службових відносин і чинниками особистісного характеру.

Ключові слова: професійна деформація; Державна служба з надзвичайних ситуацій України; професійна діяльність; конфліктні ситуації; професійна деградація; психологічний клімат.

Рассмотрены природа и формы проявления профессиональной деформации в сотрудников Государственной службы по чрезвычайным ситуациям Украины. Акцентируется внимание на проблемах ее преодоления, обусловленных разнообразием служебных отношений и факторами личностного характера.

Ключевые слова: профессиональная деформация; Государственная служба по чрезвычайным ситуациям Украины; профессиональная деятельность; конфликтные ситуации; профессиональная деградация; психологический климат.

Consider the nature and form of expression of professional deformation of employees of the State Service of Emergencies of Ukraine. Emphasis is to overcome the problems that are caused by a variety of official relations and factors of personal character.

Keywords: professional deformation; the State Emergency Service of Ukraine; professional activities; conflicts; professional degradation; psychological climate.

Науково-професійна література не називає єдиного підходу для визначення сенсу «професійної деформації». Труднощі розкривати її природу, насамперед, обумовлені структурною складністю і різноманітністю відносин між появою деформації в процесі професійної діяльності та деформацією особистого характеру.

Вперше термін «професійна деформація» був введений як ідентифікації негативного впливу професійної діяльності на особистість. Професійна деформація була описана в роботах таких вчених, як Hellerstein (1930), Маркової (1996), Zeyer (1999, 2003). Професор і доктор Konechnyi Bowhal (1960-ті). Вважається, що схильність до деформації характерна для певних професій, представників яких важко контролювати і важко обмежити.

Виникнення професійної деформації суспільної думки і наукового розуміння її особливостей є природним станом речей. Проте, одна річ є очевидною: на відміну від інших професій, де деформація одного співробітника не «відсуває на другий план» інших колег і не підриває соціальну цінність своєї роботи, для співробітників Державної служби з надзвичайних ситуацій України (ДСНС) це явище в принципі неможливо. Помилки однієї людини персоніфіковані в суспільній свідомості, як недоліки всіх співробітників, генеруючих відповідний стереотип – «там усе, як має бути».

Таким чином, дослідження співробітників Державної служби з надзвичайних ситуацій України, звичайно, є актуальним завданням і визначення проблеми для професійної деформації.

Ця проблема існувала з часів МНС і досі існує в якості негативної альтернативи вбудованої в механізмі професійної діяльності повних вихідних конфліктних ситуацій.

У більш загальному вигляді професійна деформація може бути визначена як зміна в характері і результатах професійної діяльності працівників Державної служби з надзвичайних ситуацій України, їх роботи і поза трудових відносин в команді, розвиток негативних моральних і психологічних якостей у

внутрішньому світі колег. І як результат, деформація свідомості являє собою відображення взаємовідносин, що виникли у професійній діяльності та в різних сферах, заснованих на цих взаємовідносинах. У цьому сенсі деформації свідомості є і результатом, і фоном в цілому деформації. Немає фатальної обумовленості професійної деформації для кожного з працівників в пожежних та рятувальних підрозділах. Тільки воля конкретної людини зумовлює ступінь її стійкості до деформуючого впливу об'єктивних факторів. У зв'язку з цим ми можемо задуматися про деякі «професійні межі деформації прийнятності», який є комплекс професійних, моральних і психологічних якостей, притаманних певній особі таких, що дозволяють ефективно виконувати свої обов'язки. Різноманітність життєвих ситуацій, рівень кваліфікації та здібностей особистості, конкретні умови виконання обов'язків можуть викликати абсолютно протилежні ефекти співробітників: поліпшення психічних рис, необхідних для діяльності або появи професійної деформації.

Наступні основні елементи характерні для професійної діяльності працівників Державної служби з надзвичайних ситуацій України: об'єкт, суб'єкт, зміст (цілі та завдання), форми, інструменти, методи і результати діяльності. Кожен з елементів знаходить своє конкретне вираження в діяльності інших відділів і водночас є предметом процесу деформації.

Співробітник знаходиться в постійному контакті з різними групами громадян, що впливає, з одного боку, на їх свідомість, з іншого боку, проходить сам зворотний ефект.

Професійна деформація часто є причиною формального виконання обов'язків та посадових повноважень. Досить часто є об'єктивні причини для деформації: служби недофінансування, вимоги до управління за сумами штрафів, низька заробітна плата при тривалому робочому часі, моральні принципи.

Таким чином, бажання заробити гроші незаконно, необхідність швидкого просування може призвести до деформованого сприйняття професійної цілі.

Важливу роль у розвитку морального і психологічного імунітету співробітників грає їх ставлення до змісту професійної діяльності. У свою чергу, ставлення залежить від емоційних та інтелектуальних здібностей співробітників. У великих містах України працівники постійно стикаються з наслідками

надзвичайних ситуацій і часто бачать фізичні страждання і моральні навантаження жертв. Тривала дія цих факторів, рано чи пізно, створює стереотип холонокровності, а іноді й байдуже ставлення до події. Звичайно, надмірне занепокоєння і нервозність шкодить бізнесу. Тому говорячи про існування професійних деформацій «меж прийнятності: насамперед, мається на увазі насильницька моральна і психологічна адаптація працівника до надзвичайних ситуацій.

Найбільш важливим аспектом професійної діяльності працівників є їх відношення до роботи.

Компетенції працівників значною мірою формуються залежно від характеру цих відносин, які уповільнюють або прискорюють розвиток сталого психологічного імунітету до деформації. Між тим, рівень морально-психологічного клімату деяких відділів не завжди відповідає вимогам.

Іноді це теж свого роду безвідповідальна робоча практика з молодими співробітниками, які приїжджають працювати в пожежних та рятувальних підрозділах. Не завжди менеджер може психологічно вплинути на молодих співробітників, допомагає їм адаптуватися в команді, направити інтереси в кінцевий результат роботи. Особистий приклад одиничного керуючого, його сумлінне та професійне розуміння обов'язку, вміння поєднувати професійні інтереси блоку з особистими інтересами кожного працівника є необхідною умовою і надійною гарантією проти деформації формальних відносин.

Основні види професійної деформації є:

деформація положення – менеджер блоку не обмежує свої повноваження, є бажання придушити іншу людину, показує нетерпимість інших поглядів, не вистачає здатності бачити власні помилки і самокритику, вважає, що особиста думка єдино правильна. Це найпоширеніший;

адаптивна деформація – пасивна адаптація індивіда до конкретних умов діяльності, в результаті яких людина беззастережно визнає прийняті організаційні моделі поведінки. На більш глибокому рівні деформації співробітник приходять зі значними, а іноді й виразно негативні змінами в особистісних рисах, у тому числі владність, низька емоційність і жорсткості;

професійна деградація – крайня ступінь професійної деформації людини, зміни моральних цінностей.

Якщо деформація робочих засобів і методів співробітників в значній мірі через порушення принципу верховенства права, справедливості і гуманності, то деформація моральних і психологічних відносин між працівниками через принцип колективізму. Такі порушення можуть проявляти егоїстичну спрямованість деяких співробітників, створюючи психологічну «напругу» у відносинах. У зв'язку з цим, варто ще раз підкреслити вирішальну роль морального прикладу менеджера, чия поведінка допомагає створити дійсно фундаментальні колективістські відносини.

Одним з елементів, який піддається професійній деформації є: свідомість працівників, низький рівень професійної культури, деформації почуттів, потреб, мотивів і ідеалів. Ми можемо говорити про деформації волі, оскільки вольові сили людини також є компонентом свідомості.

Змінам свідомості співробітників можна ефективно запобігти через наявність наступних моральних якостей: совість, гідність, честь і відповідальність.

Те, що совість є важливим засобом забезпечення виконання обов'язків, не означає, що рятувальник не має права спілкуватись з людьми по непередбаченим інструкціям і наказам. І навпаки, якщо хтось поруч із вами переживає горе ви повинні допомогти і відчутти його страждання, біль.

Часто наголошується, що поряд з ретельністю щодо їх обов'язків є необхідність працівника володіти такими якостями, як співчуття, співпереживання. Це не випадково. Ці особливості морального портрета виявляють високу гуманістичну мету діяльності, здатність кожного працівника не тільки виконувати правила небайдухе, але також мати можливість залишитися людиною у всіх ситуаціях.

Багато здивування, розчарування і навіть гнів створює ненадійного і неорганізованого працівника, який може багато обіцяти, але нічого не робити. Таким чином, сумлінністю працівника є його особиста відповідальність. «Щоб бути людиною, він повинен нести відповідальність», пише Антуан де Сент-Екзюпері. Безвідповідальність працівника є результатом безпорадності в гострих конфліктних ситуаціях, нездатність і небажання діяти самостійно. І навпаки, відповідальний працівник є ініціативним, здатним мобілізувати себе та інших людей в будь-

якому особливому положенні. Таким чином, деформація моральної свідомості проявляється в наступних формах: байдужість, формальне ставлення до людей, відсутність емпатії та співчуття; безпринципність; ганебність, користь, обман, байдужість до людини як об'єкту професійної діяльності; умисне порушення основних моральних принципів: колективізм, гуманізм, патріотизм і його моральні якості (обов'язок, совість, відповідальність, честь і гідність); низький професійний рівень знань; мстивий, злий, підозрілий до людей; нерозуміння влади, образливе здійснення влади і так далі.

Свідомість деформації з'являється в свідомості працівника в змісті і меті своєї роботи, ідеалів життя.

Таким чином, формування і розвиток особистості неможливо без діяльності. Це діяльність, яка забезпечує запис в суспільстві, навчання та подальшій реалізації її матеріальної і духовної спадщини. Ключовим напрямком розвитку людини є професійний розвиток. Визначення етапу роботи, як приклад, потрібно в певній діяльності бути професіоналом. У ході професійної діяльності відбуваються чинники професійної деформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безносков С. П. Профессиональная деформация личности / С. П. Безносков. – СПб. : Речь, 2004. – 272 с.
2. Кісіль З. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ / З. Кісіль. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 524 с.
3. Комаров В. Д. Служебный этикет / В. Д. Комаров. – Л., 1990.
4. Кудрявцев В. Н. Социальное отклонение / В. Н. Кудрявцев, С. В. Бородин, В. С. Нерсисянц. – М. : Юрид. лит., 1989. – 366 с.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Знание, 1996.
6. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ / В. С. Медведєв. – К., 1997.
7. Морально-професійна деформація та її профілактика в діяльності працівників міліції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ua.textreferat.com/referat-7525-1.html.